

LEVI MAURITZSSON:

Drömmar och besvikelse

Slumpen ville att två tidigare östeuropeiska nationalekonomer av första rang nästan samtidigt publicerade sina samlade erfarenheter av och åsikter om den ekonomiska situationen i väst. Båda dristade sig också att föreslå lösningar för framtiden, som naturligtvis lika mycket bygger på deras marxistiska förflutna som – åtminstone hos den ene – på insikter och erfarenheter han hade hunnit att skaffa sig under mångårig verksamhet i Väst. Ota Sik var i flera år chef för Vetenskapsakademiens Ekonomiska institut i Prag och som sådan stod han i spetsen för ansträngningar att liberalisera Tjeckoslovakiens statliga ekonomi. Under den sk Pragvåren 1968 utnämndes han av Alexander Dubcek till vicesstatsminister med ansvar för ekonomiska frågor. Han var i utlandet när Warszawapaktens styrkor anförda av Sovjetunionen invaderade Tjeckoslovakien, men återvände bara för att efter en tids trakasserier definitivt hamna i Väst.

Ota Sik: Ein Wirtschaftssystem der Zukunft

Axel Springer Verlag

Efter ett par års sejour vid universitetet i Basel flyttade han så småningom till Handelshögskolan i St Gallen, där han lever fortfarande. Under årens lopp har Ota Sik publicerat flera böcker i vilka han – liksom i åtskilliga föredrag i framför allt det tyskspråkiga Europa – förespråkar en lösning av världens ekonomiska problem som brukar kallas den Tredje vägen. Hans senaste bok – *Ein Wirtschaftssystem der Zukunft*, Axel Springer Verlag Berlin, Heidelberg New York, Tokio. 202 s, DM 36 – är inget

undantag. Snarare skulle man kunna säga att den är ett kompendium, som sammanfattar ledtrådar ur hans tidigare publicerade arbeten.

Ota Sik föreslår oss ett recept vars ingredienser vi delvis sedan länge ganska självklart tillämpar – åtminstone i Skandinavien. Det heter demokrati och medbestämmande på verkstadsgolvet kombinerat med ett system som är underkastat de marknadsekonomiska principerna. Därutöver vill dock Sik ha någonting han kallar "Makroplanering" som ska vara någon slags vakthund som i god tid hjälper att korrigera fel, som smugit sig in i systemet. Alltså vill han uppenbarligen kombinera det han anser vara fördelar i både det kapitalistiska och det socialistiska systemet.

Nog är det ganska märkligt hur man i så många år kan ägna sig åt att i föreläsningar och böcker åt oss oupplysta återupptäcka det självklara vi på gott och ont lever mitt ibland – nämligen blandekonomin. Möjligen kan en sådan påminnelse som Siks om blandekonominns läkande krafter och livskraft vara till hjälp ibland när vi litet till mans som mest just tror oss uppleva dess avigsidor.

Annorlunda blir det naturligtvis, när man närmar sig blandekonomiska principer, eller som Ota Sik föredrar att kalla det den "Tredje vägen" från andra hållet – nämligen det marxistiska. För intelligenta organisatörer i system som inte har utrymme för vare sig demokrati eller marknadskrafter – i ekonomin eller någon annanstans – måste löftet om en smula demokrati och marknad på bekostnad av en del centralstyrning te sig ytterst lockande i synnerhet när ett så-

dant löfte låtsas undvika de kapitalistiska metoderna.

Mycket riktigt är Sik också profet i Ungern och det postmaoistiska Kina. I synnerhet i det senare har hans teori om den tredje vägen blivit grunden för de nya reformistiska strävandena, just därför, att den möjliggör en viss rörlighet samtidigt som man kan behålla centralstyrningen, alltså det socialistiska inslaget. Ota Sik har på senare år besökt Kina i egenskap av rådgivare och anser att där man tillämpat hans teorier, har man varit framgångsrik.

Slutligen vill Sik inom ramen för Tredje vägen också bekämpa byråkratin. Några egentliga recept erbjuder han emellertid inte, fast det är just på det området hans insats skulle vara välkommen. Men kanske kan han när han en dag upptäcker att blandekonomin, som han förespråkar, sedan länge är verklighet för den Västvärld han lever i, låta bli att återupptäcka det som finns och ge sig i närkamp med byråkratin. Hans insats blir välkommen.

Den östtyske ekonomen Hermann von Berg är en Don Quijote av helt andra mått – i synnerhet är hans väderkvarnar betydligt mera hotfulla. Han råkar nämligen sitta i Östberlin och därifrån lovorda kapitalismen; till råga på allt i en bok han publicerar i Västtyskland. Hermann von Berg: *DIE ANALYSE. Die Europäische Gemeinschaft – das Zukunftsmodell für Ost und West?* Bund Verlag Köln, 240 s DM 28.

Hermann von Berg: *Die Analyse*
Bund Verlag

var har han att säga? Kort sammanfattat är han en som har ett lysande förflutet framför sig, åtminstone så länge han är kvar i den östra delen av sin hemstad och fortsätter att skriva som han gör. I somras fick Hermann von Berg utresetillstånd och flyttade till Västtyskland. Kort därefter publicerades hans andra bok: *Marxism-Leninismen*. En om möjligt ännu mera svidande vidräkning med den kommunistiska verkligheten.

För herr von Berg har hunnit att bli nästan allt i det kommunistiska toppskiktet, så ett obekvämt men icke onaturligt val gjorde honom nu slutligen till dissident. Att tänka är farligt, i synnerhet i kommunismen; att tänka annorlunda än etablissemanget är helt enkelt otänkbart. Hermann von Berg var en gång i tiden rådgivare till Östtysklands premiärminister Stoph, chefsförhandlare i diskussionerna mellan de båda tyska staterna och en av de ledande inom utrikeshandelsdepartementet, innan han blev professor vid Humboldtuniversitetet i Östberlin.

Från olika positioner fick han följa utvecklingen av relationerna mellan den Europeiska Gemenskapen – EG – och den kommunistiska samarbetsorganisationen SEV. Han upplevde en lång period då EG, eller EEG som det på den tiden hette, i Moskväs ögon var NATOs förlängda arm och imperialismens redskap som sysslar med ekonomisk diversion mot socialismen och Tredje världens länder, och ända till i dag, när man ifrån Kreml sonderar möjligheterna för ett närmande.

Av sina iakttagelser drar von Berg slutsatser, som nog överraskar även en del av Gemenskapens anhängare. Han tycker att EG är efterkrigstidens största

Vem är nu denne märklige man, och

framgångssaga, både politiskt och ekonomiskt sett. Den demonstrerar absurditeten i Lenins tes om kapitalismens sista fas, skriver den gode östtyske professorn. Tvärtom är EG ett viktigt avsteg från Europas 300-åriga historia av krig och ett helt unikt försök att avskaffa orättvisor, svält och elände. EG är enligt von Berg ett försök att vara osjälvisk, både medlemsstaterna emellan och inte minst mot den fattigare världen i och utanför Europa. Han ser rentav skatteekonomiska hinder för krig i Europa, vare sig det skulle bryta ut mellan kapitalistiska industristater eller mellan olika regioner, och han ställer alla dessa positiva omdömen i motsatsförhållande till relationerna mellan kommunistländerna, i synnerhet till sovjetisk intervention i andra socialistländer eller till Moskvas konflikt med Kina.

Berg förfäktade sina åsikter i DDR från katedern i flera år innan de publice-

rades i Väst. Det kunde naturligtvis bara gå på ett sätt i hans kommunistiska hemland. 1983 belades han med föreläsnings- och publiceringsförbud och han hotas att bli fråntagen sina titlar. Publiceringen i Västtyskland innebär, att Hermann von Berg nu övergår till offensiv. Det framgår med all önskvärd klarhet i hans för- och efterord, där han går till attack mot Marx (den oantastbare i kommunistisk mytologi), mot den människoovärdiga realsocialismen och mot marx-leninismens ideologi, som gör dem, som vill tala om sakernas verkliga tillstånd "mundöda".

Det finns i von Bergs modiga bok, mycket stoff för eftertanke. Man behöver inte alls vara EG-anhängare för att läsa den med behållning; den ger dessutom nyttiga inblickar i den andra delen av Europa, den som ligger öster om Berlinmuren.

Med detta häfte följer en folder om
Svensk Tidskrifts Jubileumsfond